

Пастир Силвио и његових сто режија*

Бити пола века на позоришној сцени, непрестано изложен беспошtedном суду јавности, горети из дана у дан у ватрама свакојаке врсте – ватрама сопственог и туђег проклетства уметничког стварања, различитих (често болесних) амбиција и сујета, у ватрама политике, друштвених потреса, самоуправне демагогије и, најзад, тражења оног личног, особеног израза – мучна је судбина, готово налик на незаслужену казну.

Редитељске несанице мог верног дугогодишњег пријатеља Борислава Григоровића, с којим сам поделио десет година сизифовског посла у београдском Народном позоришту, испуњавају у целости другу половину двадесетог столећа, поклапају се са свим социјалним менама, идеолошким дилемама и перманентним хаосом као стањем нашег театра. Често сам себи постављао питање: каква то тајанствена сила гони неке људе да истрајавају у опако заводљивом, варљивом, апстрактном свету позоришта, да улажу огроман напор у крајње ефемерни сценски чин? Да ли је то самољубље? Тежња ка узвишеном? Потреба да се јавно изричу вечне истине и разобличава актуелна стварност? Жеља да се људима приреди задовољство, тренутак заборављања, уживање у препознавању сопствене судбине? Инфантилна жудња за игром?... Глумац бива награђиван аплаузима и цвећем, ласкама критике, његов лик постаје препознатљив свуда, често је вољен и уважаван. Али, какву награду добија редитељ – човек у сенци, невидљиви маг који повлачи и све конце позоришне представе, најодговорнији за успех и неуспех, недовољно плаћени роб своје страсти, непознат мање-више широј јавности, измучен непрестаним одгонетањима литерарно-драматуршких ениги, тумач ењима симбола и значења, тражењима естетског израза и тока сценског збивања, повезивањем у динамични смислени сноп свих компонената театарског прегнућа – текста, глуме, музике, светлости, сценографије, костима, маске, реквизита...

Тешко да има тежег, сложенијег, ризичнијег и незахвалнијег уметничког делања.

Нека овај увод буде полазиште за разумевање мог дубоког поштовања према стваралачкој личности Борислава Григоровића, човека широке душе и велике доброте, којом се једино може објаснити све оно што је поднео и постигао у свом дугом театарском прегнућу.

Његов први сусрет са београдском публиком одиграо се далеке 1950. године. Бора је тада дебитовао – као глумац! Гледао сам га као гимназијалац у улози пастира Силвија, у Шекспировој комедији Како вам драго, на сцени Београдског драмског позоришта. Било је то време настанка и великог успона једног од најзначајнијих српских поратних позоришта. Млад, румених образа, са високе стене од кашираног папира, позивао је своју љубљену пастирицу Фебу, звонким гласом, који је треперио чежњом и преклињањем:

“О слатка Фебо!...

Смилуј се мени, слатка Фебо!...

Где сажаљења има, лек се нађе:

Поклон’те мени љубав, па ће доћи

Жаљењу вашем и мом јаду крај...

Љубав је моја света и дубока,

Тол’ко и тол’ко нежности сам лишен,

Будем ли класје купио за оним
Што главни дижу плод: понеки осмех,
Изгубљен успут, сва ми храна биће...”
Итд.

Зар се баш у овим стиховима стратфордског барда не садржи пророчанство, наговештај усуда који ће стићи будућег редитеља? Много уложене љубави, а “нежности лишен“, заузврат ће “класје купити“ за другима, срећан што ће му “понеки осмех, изгубљен успут, сва храна бити“!

Одважио се да глуми окрене леђа заувек и посветио се режији, прво у Сарајеву, а потом у Народном позоришту у Београду, са репутацијом младог уметника који је у корак следио достигнућа француског и уопште европског театра. Григоровић је од првих дана у нашем најстаријем позоришту уживао велико поверење и управе и ансамбла. Требало је освојити своје место после редитеља какви су били Хуго Клајн, Јосип Кулунџић, Бојан Ступица, Јован Путник, стати уз Арсу Јовановића, Миленка Маричића, повести за собом глумачке величине – Миру Ступицу, Рашу Плаовића, Милоша Жутића, Јована Милићевића, Марицу Поповић, Бранислава Јеринића, Петра Банићевића, Михајла Викторовића...

Борислав Григоровић је освојио своје место у плејади значајних креатора репертоарских пројеката, проводећи глумачки ансамбл на Великој и Малој сцени кроз велики број дела светске и југословенске класике, али и модерне драмске књижевности – до представа од којих су се неке сврстале међу антологијска остварења. Радећи највише у Народном позоришту, али и другде, оставио је за собом стотину режија. Томас Мор Роберта Болта у Сарајеву, Намесник Ролфа Хохута, Штета што је блудница Џона Форда, Вожд Ивана Студена, Пор Роајал Анрија де Монтерлана, Ремек дело или судбина уметника Борислава Пекића, Коштана Боре Станковића, Пат или игра краљева Павела Кохоута – по моме суду и памћењу врхунска су остварења овог скромног и вредног уметника, који – упркос признањима критике и великој гледаности представа – никада није умео да захтева за себе оно што му уистину припада: више пажње и подршке. Борислав Григоровић је несумњиво један од оних театарских занесењака који су себе трајно уградили у величину и историју Народног позоришта, али и у домете многих других сцена широм садашње и негдашње Југославије. Тих и повучен, али mudar и студиозан, стрпљив и истински предан „светлостима позорнице“, он никада није бирао нити одбијао понуђене задатке. Уистину „кућни редитељ“, присутан увек кад треба спасавати углед и част највећег националног театра, често је свесно прихватао ризик, упуштао се у стваралачку авантуру и прихватао изазове, реализовао дела непроверене вредности и проналазио у њима Тезејеву нит која је водила ка успеху. Није се либио тек написаних дела младих и неафирмисаних писаца, или оних која су била потребна позоришту и времену у коме су настала. Ту своју приврженост, спремност да стави на коцку углед, тај несебичан однос према захтевима променљивих управа, плаћао је каткад порицањима, да би се убрзо поново виноу у сфере високе уметности, надкриливши многе који су га оспоравали. Био је поуздан и успешан онда кад је то било најпотребније.

Наше дружење и међусобна наклоност (премда као писац нисам имао срећу да неки мој текст доспе у његове руке) трају бар четири деценије. Једног септембарског дана 1982. године, кад сам био постављен за директора Дrame Народног позоришта, затекао сам га у функцији вршиоца ове незахвалне дужности. Једва је дочекао да се отараси притисака и обавеза организатора и координатора продукције нових и приказивања старих представа. „Седи овде – рекао ми је устајући из фотеле и готово ме посадио иза писаћег стола – и нека ти је Бог у помоћи.“ Бог ми је помогао онолико колико су гневни самоуправљачи допустили, али у Бори Григоровићу имао сам увек најоданијег и најпоузданијег саветника и сарадника. Уз још неке искусне и паметне људе, био је свакако онај кога је требало пажљиво саслушати кадгод би се разматрало постављање на

сцену новог комада или се одлучивало о најбитнијим питањима. На челу драмског ансамбла могао сам изблиза да посматрам стваралачки процес радионице Борислава Григоровића и да дефинишем у себи његову естетику. У дугој и плодној каријери он је постепено, поузданим корацима, изградио свој особени стил: његове режије су од најчвршћег кова, стабилне, дуготрајне, ефектне. Он разуме глумца, уме да га наведе на прави траг, да га подстакне да да од себе и више него што је слутио.

За целину Григоровићевог опуса може се рећи да је то својеврсни, лично обојени поетски реализам јасне мотивације и пуне оправданости ликова и сценске радње. Његове представе су, такође без изузетка, веома допадљиве, снажног дејства, памте се, дубоко се урезају у душу гледаоца, можда управо зато што нису ткане од екстремно бизарних, „експерименталних“ елемената, од помодних излета у физички хепенинг, већ су фундиране на аутентичној психологији, на мисаоној структури драмског предлошка.

Током моја два директорска мандата у Народном позоришту, Борислав Григоровић није био само добар редитељ и вешти позоришни практичар, већ исто тако омиљен, духовит саговорник, присан пријатељ с којим се могла поделити свака невоља и најинтимнији проблем. Усамљеник, приврж ен мајци, Херцеговац од оне душевне, топле, медитеранске врсте људи, оженио се због „лудог камена“, нешто касније него што се то обично чини, али срећно, пронашавши сапутницу, своју Сали, која му је подарила Ану – његов понос и највећу срећу.

Тако је пастир Силвио из Шекспировог знаменитог дела награђен верном пастирицом и породом, што је можда важније од задовољене таштине и испуњења уметничке мисије на Земљи. Кад Борислав Григоровић једном буде повукао црту испод свега што је у дугом и плодном стваралачком животу постигао, схватиће да му је преостало прегршт лепих успомена на бљештаве тренутке великих представа, али исто тако и поштовање које ужива као частан и честит човек, уз своју „пастирицу“ и њихову Ану.

* Поводом 50. годишњице уметничког рада редитеља Борислава Григоровића.